

ФІНАНСОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ТА ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізуються основні аспекти фінансового виховання особистості, що сприяє формуванню та закріпленню певних моделей поведінки в економічній системі, заснованих на знанні, нормах і правилах, дотримання яких допомагає самореалізації.

Ключові слова: фінансове виховання, фінансова грамотність, фінансова просвіта, фінансово вихована людина.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної ринкової економіки передбачає активну участь громадян в усіх сферах фінансової системи країни. Тому кожна людина намагається забезпечити себе та свою родину від наслідків економічних коливань у ринковій економіці, тобто створює особисту систему фінансової безпеки. У зв'язку з цим нагальною необхідністю є формування у школярів знань та практичних навичок з основ фінансової грамотності, що є основою фінансової безпеки кожного і дозволяє приймати грамотні фінансові рішення як у короткостроковому періоді, так і на перспективу.

Підвищення рівня фінансової безпеки і споживчої культури, готовності до ведення активної підприємницької діяльності повинно стати одним з пріоритетних напрямів розвитку шкільної економічної освіти. Створення умов, які стимулюють учнів до освоєння основ підприємництва, фінансової та споживчої культури, у тому числі як підґрунтя матеріального благополуччя, професійного зростання, соціальної адаптації, є основним завданням економічної освіти. Для досягнення цього необхідно сформувати в учнів стійкі економічні знання, розуміння механізму функціонування фінансових структур, розвинути уміння приймати оптимальні рішення у складній фінансовій ситуації.

Як показує аналіз наукової літератури, окремих досліджень щодо фінансового виховання, яке спрямоване на формування соціально та економічно активної особистості в сучасних умовах господарювання, немає. Більшість наукових досліджень присвячена економічному вихованню дітей. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України в своїх наукових працях розглядали Р. Бонд, О. Блискавка, Т. Кізіма, А. Климчук, Б. Приходько та ін.

Метою статті є висвітлення теоретичних аспектів фінансового виховання як основи формування соціально та економічно активної особистості.

Результати теоретичного дослідження. Фінансове виховання дітей сьогодні стало одним із пріоритетів формування адаптованої особистості до нових економічних умов. Варто відмітити, що є розроблені навчальні програми, посібники з фінансової грамотності, але цього недостатньо для фінансового виховання особистості.

Знання у галузі фінансів з кожним днем стають усе більше затребуваними. Маються на увазі не формальні, а практичні знання, які необхідні будь-якій людині, що проживає в цивілізованій країні. Інтерес до фінансових знань проявляють люди всіляких професій і самого різного статку. Хтось шукає нові знання, щоб навчитися, як "вести кінці з кінцями" і вижити, хтось замислюється: "куди витратити гроші?". Потреби й можливості у всіх різні, але шлях один – освоєння науки з назвою "Економіка", нехай навіть у спрощеному, чисто прикладному аспекті. Беззаперечно, ФІНАНСИ є невід'ємною частиною нашого сучасного життя.

Світовою практикою господарського і культурного розвитку давно і точно встановлено, що серед усіх можливих інвестицій найнадійнішими є інвестиції в людський капітал, від якості якого залежить майбутнє цивілізації, яка ввійшла не лише в нове століття і нове тисячоліття, але і в нову епоху – епоху глобалізації та універсалізації, стрімкого цивілізаційного переходу до нової форми розвитку, коли кількісне зростання змінюється ерою якісного вдосконалення людства [4].

Хіба не економічна безграмотність і зневажливе ставлення до законів суспільного розвитку привели нас в економічний глухий кут? Яку роль в цьому відіграє фінансова грамотність? Яку роль в цьому відіграє фінансове виховання? При більш ґрунтовному науковому підході фінансову грамотність і фінансове виховання слід розглядати як дві різні, хоча й органічно поєднані сторони єдиного процесу і явища – фінансової підготовки. Адже фінансова освіта полягає у засвоєнні учнями фінансових знань, компетенцій, навичок і вмінь. Фінансове виховання є систематичним, цілеспрямованим впливом суспільства на людину в інтересах формування знань, умінь і навичок, потреб і інтересів та інших соціально-психологічних якостей, а головне – способу мислення і

діяльності, у виробленні певних рис економічно вихованої особистості, відповідних природі ринку. Воно забезпечує розвиток економічного мислення, формування фіскальних, моральних і ділових якостей, що є необхідними для економічної діяльності: суспільної активності, підприємливості, ініціативності, господарського дбайливого, фінансово грамотного, чесного ставлення до суспільного надбання, відповідальності, оновлення технологічних процесів і обладнання, особистого успіху і благополуччя.

Фінансове виховання необхідне для існування особистості в певній сфері людської життєдіяльності – економіці – і притаманне всім учасникам сучасних ринкових відносин, незалежно від їх віку, статі, місця проживання тощо. Інша справа, наскільки воно продуктивне і корисне [1]. Воно сприяє формуванню та закріпленню певних зразків (моделей) поведінки в економічній системі, заснованих на знанні, нормах і правилах. Дотримання їх хоча і робить життя людей більш прагматичним, але в той же час залишає велику міру свободи для самореалізації. Освоюючи нові для себе економічні ролі, люди змінюють своє мислення (тим самим підпорядковуючи його законам економіки). У нових для України економічних умовах молода людина піддається впливу багатьох чинників (політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних), вплив яких у попередні роки вона відчувала набагато менше, ніж зараз. З одного боку, сучасна людина змушена протистояти економічній системі, а з іншого боку – бути активно в неї включеною. І те, й інше означає вирішення проблеми виживання в даній системі [3].

Зрозуміло, що адаптаційні механізми сучасної людини повинні бути розвинені достатньою мірою. При цьому нестача економічних знань, так само як і сформованих норм поведінки, робить проблему фінансового виховання підростаючого покоління дуже актуальною. Наслідками невирішеності цієї проблеми для молодшої людини є: невміння ставити, а потім досягати цілей своєї діяльності; нерозуміння (або обмежене, спотворене розуміння) економічної дійсності, відсутність інтересу до економічних подій і явищ; ігнорування економічних законів; несформованість особистих економічних (фінансових) інтересів; нерозуміння істинних потреб людини для успішного життя і підміна їх уявними потребами; відсутність звички діяти відповідно до моральних та етичних норм і цінностей, їх заміна на спотворені зразки "успіху", культивовані ЗМІ; пасивність в складних економічних ситуаціях; відсутність самостійного мислення, невіра у власні сили, слабкі креативні навички; нерозуміння ролі економічної свободи як основи самореалізації людини в професійній діяльності і в повсякденному житті [2].

А для всієї економічної системи "неправильні" вчинки і рішення її суб'єктів призводять до перевитрат коштів, неефективного використання ресурсів, що, у свою чергу, призводить до порушення координаційних механізмів господарювання, розривів економічних і соціальних зв'язків, макроекономічної нестабільності, соціальної напруженості тощо.

Фінансове виховання, з одного боку, є самостійним типом виховання, необхідним для життя в певних умовах, а з іншого, виступає як компонент, частина загального виховання людини. Вихована людина характеризується своєю поведінкою, вчинками, ставленням до інших людей, що визначається рівнем її культури. Так само в економіці, лише з тією різницею, що поведінка людей багато в чому залежить від економічних законів і підкоряється їм. Тому незнання законів призводить до нерозумних, з точки зору економіки, "вчинків". Те, як люди "поводяться" в економіці, які "економічні вчинки" здійснюють, простежується в кінцевих результатах їхньої діяльності, досягненні (або недосягненні) поставлених ними цілей. Головне, що відрізняє економічно та фінансово виховану людину – це здійснення нею грамотних і раціональних "економічних вчинків", результат яких (купівля, продаж, сплата податків, інвестування тощо) позитивно впливає на стосунки з іншими учасниками ринкової економіки та економічні процеси в цілому. Здавалося б, керуючись економічними принципами, вона здійснює вибір у власних інтересах, однак при цьому спонукає інших людей слідувати розумно, інакше вони не досягнуть своїх прагматичних цілей і не отримають вигоду.

Фінансове виховання через культуру зберігає, транслює, створює програми і моделі поведінки, спілкування, діяльності, фіксуючи і закріплюючи їх в нормах, переконаннях, принципах, які визначають у кінцевому підсумку ефективність і відтворюваність системи, а також виживання в ній індивідів. Дуже важливий аспект полягає у вихованні поваги до власності, праці, результату, успіху. Успіх як нова соціоекономічна категорія відображає ступінь розуміння й усвідомлення ролі особистості, прояви її ділових якостей, рівня інтелекту, освіченості, моральних основ, тому принципи організації ринкової економіки анітрохи не суперечать нормам моралі і моральності, а навпаки – роблять більш цінними "економічні вчинки" людей [3].

Можна виділити два напрями, за якими здійснюється вплив на особистість за допомогою фінансового виховання. Перший пов'язаний з розвитком психічних функцій, формуванням економічно значущих рис характеру, виділенням індивідуальних особливостей людей. Другий – з розвитком соціально-особистісних якостей, підвищенням рівня соціалізації.

Дуже важливим показником формування фінансового виховання є ставлення до грошей, засноване на розумінні природи і сутності грошей. Такі навички поводження з грошима, як заробляти і витрачати, вимірювати грошима цінність речей і визначати їх власну цінність, а також економити, ділитися, повертати борги, захищати свої гроші, стають необхідними.

Що ж характеризує фінансово виховану людину, необхідну сучасній економіці? Фінансово вихована людина: володіє сучасним економічним мисленням; удосконалює навички самостійного прийняття рішень; володіє фінансовою мовою, ясно викладає свої думки; володіє навичками ділового спілкування, усної та письмової комунікації; володіє основними елементами фінансової культури: діяльними, поведінковими, комунікативними, ціннісними; поважає свою і чужу власність, свою і чужу працю. Пишається своїми фінансовими досягненнями; бере активну участь у продуктивній діяльності, створює споживчі цінності, необхідні людям; уміє грамотно розпоряджатися коштами; володіє знаннями фінансової сфери економіки країни; керується нормами і моральними принципами, необхідними для ведення чесного бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, фінансове виховання учнів – це організована педагогічна діяльність, спеціально продумана система роботи, спрямована на формування фінансової грамотності та економічної свідомості учнів. У процесі її здійснення школярі засвоюють суму понять і уявлень про фінансову сферу, про чинні фінансові механізми. Основною складовою фінансового виховання є фінансова грамотність. Тож у подальшому планується дослідити формування фінансової грамотності учнів.

Використані джерела

1. Блискавка О. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс] / О. Блискавка, А. Зеленцова. – Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/.../131317.html>
2. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки [Електронний ресурс] / Р. Бонд. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey6dec2010_ua.pdf
3. Кізіма Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №2. – С. 64-71.
4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Б. Приходько // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2 (216). – С. 11-16.

Bulavenko S. D.

FINANCIAL EDUCATION AS THE BASIS OF FORMING SOCIALLY AND ECONOMICALLY ACTIVE PEOPLE

The development of a modern market economy involves an active participation of citizens in all financial system areas. So everyone tries to protect their self and their family from the effects of economic fluctuations in the market economy, what creates a system of personal financial security. In this regard, the urgent need is to develop students' knowledge and practical skills on the basics of financial literacy, which is the foundation of every financial security and allows making education-financial decisions both in the short term and in the future.

An increase of financial security and consumer culture, a willingness to conduct active business activities should be one of the priorities of the school economic education. Creating conditions that encourage students to master the basics of business, financial and consumer culture, included as the basis of material well-being, professional growth, social inclusion is a key objective of economic education. To achieve this, the students should have a stable economic knowledge, functioning of financial institutions comprehension of, an ability to make better decisions in a difficult financial situation.

The article is devoted to highlight the theoretical aspects of financial education as a basis for the formation of socially and economically active person. Financial education contributes to the consolidation of certain samples (models) behavior in the economic system based on knowledge, rules and regulations. Following them, although makes life more pragmatic (based on economic principles), but at the same time it leaves a large degree of freedom for self-realization. Mastering new economic role, people change their thinking (thereby subjecting it to the laws of economics).

Key words: financial education, financial literacy, financial education, financial educated person.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2016 р.